

Nýting náttúruverlu

Raddir hagsmunaaðila á Lakagígasvæðinu

Anna Dóra Sæþórsdóttir

Víðast hvar njóta náttúruverndarsvæði mikilla vinsælda ferðamanna og því hafa ýmsir hópar innan þjóðfélagsins hag af tilvist þeirra. Alþjóðlegu náttúruverndarsamtökin (IUCN) telja að við skipulag og landnýtingu náttúruverndarsvæða beri fyrst og fremst að taka tillit til eftirtalinna hópa: Náttúruverndaryfirvalda, heimamanna, ferðaþjónustunnar, ferðamanna, samfélagsins almennt, og stjórnvalda. Þessir hópar geta haft mismunandi hagsmuni af sama svæðinu, hagsmunirnir geta einnig tengst og haft áhrif hver á annan. Það getur því verið vandasamt verk að samræma skoðanir allra aðila og taka mið af hagsmunum hvers hóp við skipulag náttúruverndarsvæða.

Reynslan hefur sýnt að mikilvægt er að taka tillit til sem flestra hagsmunaaðila þegar skipuleggja á náttúruverndarsvæði og samráð við þá getur í reynd skipt sköpum fyrir velgengni áfangastaðarins. Fáir hagsmunaaðilar tækifæri til þess að taka þátt í að skipuleggja og stjórna náttúruverndarsvæðum geta þeir komið sínum hagsmunum á framfæri og eru líklegri til að verða jákvæðir í garð breytinga.

Lakagígar í Skaftárhreppi eru náttúruverndarsvæði sem hefur að geyma einstakar jarðfræðiminjar á heimsvísu. Gígarnir urðu til í Skaftáreldum, einu mesta gosi Íslandssögunnar árið 1783-1784 og mynda þeir um 25 km langa gígaröð. Gróður á svæðinu einkennist af mosum og fléttum (Umhverfisstofnun, 2005). Svæðið er talsvert heimsótt af innlendum og erlendum ferðamönnum. Það er mjög viðkvæmt fyrir ágangi gesta þar sem jarðvegur er laus í sér og molnar auðveldlega auk þess sem myndast auðveldlega í mosann gróa seint. Vegna sérstöðu svæðisins voru Lakagígar og nágrenni, alls 168,2 km² friðlýst sem náttúruvætti árið 1971. Árið 2004 urðu þeir hluti af Skaftafellspjóðgarði sem er um 4.807 km² (Umhverfisstofnun, 2006).

Nú stendur yfir vinna við gerð deiliskipulags á Lakagígasvæðinu og hafa hugmyndir um betri vegi og jafnvel nýja vegi ásamt aukinni þjónustu komið fram. Bætt aðgengi að svæðinu mundi væntanlega leiða til aukins gestafjölda

og spurning hvort landið og sú upplifun sem ferðamenn eru að sækjast eftir þoli það.

Meginmarkmið verkefnisins er að greina hagsmunaaðila á Lakasvæðinu og kortleggja ólík viðhorf þeirra til nýtingar svæðisins til ferðamennsku. Í erindinu verða kynntar fyrstu niðurstöður verkefnisins og fjallað um ólíkar skoðanir ferðaþjónustunnar og væntingar hennar til nýtingar og framtíðaruppbyggingar svæðisins.

Hagsmunaaðilar ferðamennsku

Víða í Evrópu og Bandaríkjunum hefur þátttaka almennings í mótun skipulagsstefnu farið vaxandi. Þetta er í anda skipulagsfræðikenninga samtímans (*communicative planning*) þar sem samningar og samskipti eru hafðir að leiðarljósi í skipulagsgerð á sveitarfélagastigi (Alterman 2001).

Hér á landi hafa lög nr. 106/2000 um mat á umhverfisáhrifum sem og lög nr. 105/2006 um umhverfismat áætlana og lög nr. 23/2006 um upplýsingarétt um umhverfismál, veitt almenningi aðgang að upplýsingum sem varða skipulag á umhverfinu. Þeim sem eiga hagsmuna að gæta er þannig gert kleift að koma skoðunum sínum á framfæri. En hverjir eru þessir hagsmunaaðilar?

R. E. Freeman, faðir Hagsmunaaðilakenningarinnar (*stakeholder theory*) skilgreinir hagsmunaaðila sem:

(A) stakeholder in an organization is (by definition) any group or individual who can affect or is affected by the achievement of the organization's objectives. (1984: 46)

Það eru því þeir einstaklingar eða hópar sem hafa áhuga á málefninu sem eiga að geta komið skoðunum sínum að við stefnumótun þess (Donaldson og Preston 1995). Þessar hugmyndir hafa verið nýttar í ferðamálafræðum af t.d. Sautter og Leisen (1999) og Getz og Timur (2005) þegar þeir fjalla um hvernig skipuleggjendur geta gert betur við að greina, stýra og samhæfa tengsl hagsmunaaðila þegar stefna er mótuð og sjálfbær þróun er höfð að markmiði.

Í skýrslunni Sustainable Tourism in Protected Areas. Guidelines for Planning and Management, sem Alþjóðlegu náttúruverndarsamtökin IUCN gáfu út, er fjallað um hina fjölmörgu aðila sem hafa hagsmuna að gæta þegar kemur að skipulagi þjóðgarða. Þeir sem hafa hvað mestra hagsmuna að gæta samkvæmt skýrslunni eru samfélagið almennt (þ.m.t. heimamenn),

Þjóðgarðsyfirvöld, ferðaþjónustuaðilar og ferðamenn. Þessir hópar geta haft mismunandi hagsmuni af sama svæðinu (tafla 1) og svo geta hagsmunir þeirra einnig tengst og haft áhrif hver á annan. Sem dæmi má nefna að ferðaþjónustan lítur á þjóðgarð sem söluafurð sem býður upp á viðskiptatækifæri. Það sama getur gilt fyrir heimamenn sem hafa beinan eða óbeinan hag af ferðaþjónustu, en fyrir heimamenn sem hafa engan hag af ferðaþjónustu getur fjölgun gesta eða reglur um landnýtingu innan þjóðgarðsins hins vegar verið truflandi eða haft hamlandi áhrif á athafnir þeirra. Það getur því verið vandasamt verk að samræma skoðanir allra hagsmunaaðila og taka tillit til sjónarmiða þeirra við skipulag þjóðgarða. Ef hagsmunaaðilar fá tækifæri til þátttöku í breytingum og stjórn á náttúruverndarsvæðum og geta komið hagsmunum sínum á framfæri eru þeir líklegri til að verða jákvæðir í garð breytinga. Reynsla víðs vegar um heim (t.d. bann á veiðum á hvítum hákörlum í landgrunni Maldíveyja í Indlandshafi og í Wakatobi þjóðgördunum í Indónesíu), hefur sýnt að þegar kemur að mikilvægum breytingum innan þjóðgarða, getur þátttaka hagsmunaaðila skipt sköpum fyrir velgengni svæðanna (Eagles, McCool & Haynes, 2002).

Í ljósi þessa eru helstu hagsmunaaðila á Lakagígasvæðinu: Ferðaþjónustan, íbúar Skaftárhrepps (þ.m.t. ferðaþjónusta í heimabyggð), ferðamenn, almenningur og opinberir aðilar ásamt yfirvöldum (Skaftárhreppur, Þjóðgarðsyfirvöld/Umhverfisstofnun, Samvinnunefnd miðhálandisins, Vegagerðin).

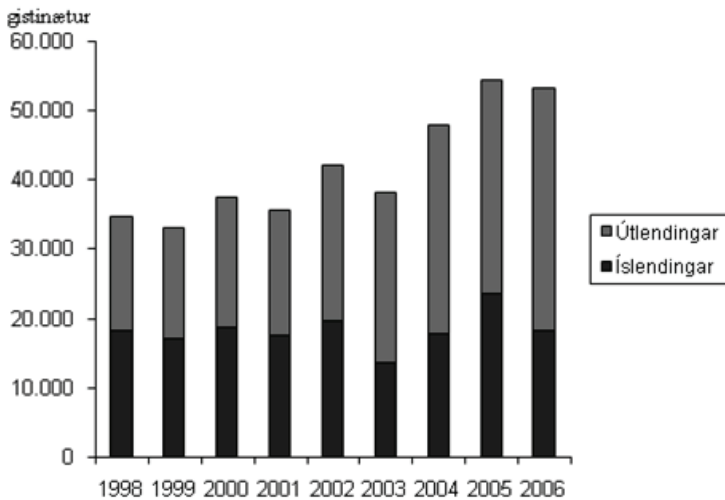
Þær niðurstöður sem hér eru kynntar byggja á viðtölum sem tekin voru á vordögum árið 2007. Rætt var við níu ferðaþjónustuaðila í Skaftárhreppi svo og við sex ferðaþjónustufyrirtæki í Reykjavík sem skipuleggja ferðir á Lakagígasvæðið. Meginmarkmið þeirra er að varpa ljósi á þýðingu Lakagíga fyrir ferðaþjónustuna sem og að kortleggja hvernig ferðaþjónustan vill nýta svæðið til ferðamennsku. Það sem hér er kynnt er hluti af stærra verkefni um Lakagígasvæðið þar sem tekin eru viðtöl og öðrum gögnum safnað frá öllum hagsmunaaðilum Lakagígasvæðisins. Þegar þetta er skrifað haustið 2007 eru þau gögn enn í vinnslu.

Tafla 1. Markmið og væntingar hagmunaðila til þjóðgarða. Heimild: Eagles, McCool & Haynes, 2002.

Samfélagið og einstakar byggðir	Stjórnendur friðlýstra svæða	Ferðamenn	Ferðapjónusta
Skapa atvinnu og tekjur	Stuðla að verndun	Fullnægja vitrænum, andlegum og líkamlegum þörfum	Tryggja arðsemi
Auka tekjujöfnuð	Auka virðingu fyrir arfleið	Ná persónulegum markmiðum	Svara eftirspurn á markaði
Gefa fyrirtækjum á staðnum tækifæri til að hagnast á staðbundnum auðlindum	Skila hagnaði/lágmarka kostnað	Bæta heilsu	Greina markhópa
Stuðla að auknum lífsgæðum	Skapa atvinnu	Vera í góðra vina hópi	Nýta sér markaðsforskot
Skapa gjaldeyrstekjur	Læra af öðrum	Hitta fólk með svipuð áhugasvið	Hanna vöru fyrir markhópa
Styðja samfélagslega uppbyggingu	Mynda tengsl við nærliggjandi samfélag	Verða hluti af hópi	Þjónusta gesti og veita upplýsingar
Stuðla að varðveislu á náttúru- og menningararfleið	Byggja upp sjálfbæran efnahag	Styrkja fjölskyldubönd	
Veita heimafélki möguleika til menntunar	Stýra nýtingu auðlinda	Fríska upp á menningarleg gildi	
Stuðla að bættri heilsu	Hvetja til rannsókna	Stuðla að verndun	
Auka hnattrænan skilning, meðvitund og viðurkenningu	Stuðla að jákvæðri upplifun og endurkomu gesta		
Veita aðgang að betri þjónustu			
Styrkja sjálfsmynd			

Ferðapjónusta í Skaftárhreppi

Íbúum Skaftárhrepps hefur farið fækkandi undanfarinn áratug og eru þeir um 485 talsins (Hagstofa Íslands a, á.á). Aðalatvinnuvegurinn er hefðbundinn landbúnaður þótt þeim störfum hafi farið fækkandi síðustu ár. Flest önnur störf eru unnin á Kirkjubæjarklaustri, t.d. þjónustustörf, opinber starfsemi, verslun og lítilsháttar iðnaður. Undanfarin ár hefur framboð á gistingu vaxið mikið og er ferðapjónusta nú helsti vaxtarbroddur í atvinnuuppbyggingu í hreppnum (Skaftárhreppur, 2002). Ferðapjónusta í Skaftárhreppi er fyrst og fremst gistiaðstaða sem er nú orðin mikil og fjölbreytt. Tvö hótél eru rekin í Skaftárhreppi, Hótél Klaustur og Hótél Laki. Þrír aðrir aðilar bjóða upp á gistingu í smáhýsum. Það eru Geirland, Hunkubakkar og Höragsland en þar er einnig tjaldsvæði. Á svæðinu er eitt stórt farfuglaheimili, Hvoll. Svefngeving er í Félagsheimilunum að Herjólfsstöðum og Tunguseli og í hreppnum eru tvö skipulögð tjaldsvæði, Kirkjubær II og Kleifar. Gistinóttum í Skaftárhreppi hefur fjölgað töluvert (mynd 1), úr 34.532 árið 1998 í 53.119 árið 2006 (Hagstofa Íslands 2007). Ýmiss önnur þjónusta stendur til boða fyrir ferðamenn í Skaftárhreppi sem er einnig nýtt af heimamönnum svo sem verslun, bensínsala, kaffihús og veitingasala.

Mynd 1. Gistinætur í Skaftárhreppi. Heimild: Hagstofa Íslands b, á.á.

Viðhorf hagsmunaaðila til nýtingar Lakagígasvæðisins

Ferðamennska á Lakagígasvæðinu

Löng hefð er fyrir ferðamennsku á Lakagígasvæðinu og að mati ferðapjónustuaðila í Skaftárhreppi er „*Lakagígasvæðið gífurlega vinsælt bæði af Íslendingum og útlendingum*“.

Daglegar rútuferðir eru frá Skaftafelli og Kirkjubæjarklaustri frá 1. júlí til 31. ágúst á vegum Austurleiðar. Fjallaleiðsögumenn, Fjallabak og Útivist eru með skipulagðar 3-4 daga gönguferðir á Lakagígasvæðinu en auk þess bjóða Fjallaleiðsögumenn upp á dagsferðir þangað. Iceland Travel og Terra Nova selja og skipuleggja einnig ferðir á svæðið. Mountain Taxi, Nature Explorer og fleiri skipuleggja ferðir upp að Lakagígum ef þess er óskað. Tæplega 3000 ferðamenn fóru á vegum þessara skipuleggjanda um Lakagígasvæðið sumarið 2006 (tafla 2).

Mountain Taxi	20
Nature Explorer	2
Útivist	1656
Fjallaleiðsögumenn	200
Fjallabak	20
Iceland Travel	200
<u>Austurleið/Kynniferðir</u>	<u>724</u>
Samtals	2822

Tafla 2. Gestir á vegum ferðapjónustuaðila á Lakagígasvæðinu árið 2006. Munnleg heimild: Ferðapjónustuaðilar.

Ferðapjónustuaðilar í Skaftárhreppi hafa ekki gert könnun á því hjá gestum sínum hversu margir þeirra fara upp á Lakagígasvæðið en flestir áætluðu að um 10% gesta þeirra færu þangað.

Einn af þeim ferðapjónustuaðilum í Reykjavík sem skipuleggur ferðir inn að Laka nefndi að „það er nú engin sprengju þátttaka í þessum ferðum en þær ná nokkurn veginn að standa undir sér.“

Hjá nokkrum ferðapjónustuskrifstofum í Reykjavík kom fram það sjónarmið að það ætti ekki að beina ferðafólki inn á Lakasvæðið. „Ferðir inn á Laka svæðið eru hafðar sem svolítið spari ferðir, og ekki boðið upp á þær nema fólk biðji um þær sérstaklega... Við gerum þetta líklega fyrst og fremst til að vernda náttúruna fyrir of miklum ágangi.“

Einn gistiússeigandi í Skaftárhrepp sagði: „Þeir eru miklu fleiri sem vilja komast inn eftir en þeir sem raunverulega komast. Margir hópferðamenn eru í svo mikilli hraðferð að þeir eiga ekkert val.“

Aðstaða

Mannvirki innan friðlýsta svæðisins eru fá og einföld. Vegur liggur um svæðið sunnanvert og bílastæði eru við Laka og Tjarnargíg. Sumarið 2007 voru byggð salernishús á bílastæðinu við Tjarnargíg og á bílastæðinu við Laka er gamall kamar. Að sögn Kára Kristjánssonar landvarðar er mikill vilji til að byggja salernishús við Laka en vatnsskortur hamlar því. Engir skálar eru innan friðlýsta svæðisins en gangnamannahús er í Blágili og í Hrossatungum sem eru rétt sunnan við friðlýsta svæðið. Ekki eru til nákvæmar tölur um gistinætur á svæðinu en Kári Kristjánsson landvörður á svæðinu áætla að þær séu um 330 (tafla 3) (munnleg heimild, 2007).

Blængur	30
Blágil	80-120
Blágil Tjaldsvæði	80-120
Húsbílar við Blágil	40-60
Hrossatungur	50
Miklafell	180
Samtals	um 410

Tafla 3. Áætlaður fjöldi gistinátta á hálendinu í nágrenni Lakagígassvæðisins árið 2006. Munnleg heimild: Kári Kristjánsson, landvörður 2007.

Í viðtölum við viðmælendur vorið 2007 kom fram að ferðabjónustuaðilar voru einróma um nauðsyn þess að bæta þyrfti hreinlætisaðstöðu á Lakassvæðinu eða eins og einn viðmælendanna komst að orði „*það rekur enginn svona svæði bara á einum útikamri*“. Úr þessu var bætt sumarið 2007 með tveimur vatnssalernum við Tjarnargíg.

Skiptar skoðanir voru um hvort önnur þjónusta ætti að vera á svæðinu. Flestir voru á því að gott væri að hafa einfalda aðstöðu á jáðri svæðisins þar sem ferðamenn gætu borðað nestið sitt og fengið hútaskjól fyrir veðri.

Flestir ferðabjónustuaðilar í Reykjavík voru sammála um að ekki væri þörf á veitingasölu og jafnvel að „*það myndi rýra svæðið ef það ætti að fara að manngera það*“.

Ferðaðjónustuaðilar í Skaftárhrepp voru með aðeins fjölbreyttari skoðanir þó langflestir væru þeir á því að Lakagígasvæðið „*ætti fyrst og fremst að nýta til náttúruskoðunar og halda svæðinu sjálfu ósnortnu og bara eins og það er*“. Á svipum nótum voru eftirfarandi ummæli: „*við viljum að náttúran sé í þessu frumstæða formi og hafi þennan ævintýrlega blæ. Það er það sem trekkir*“. Sumir heimamanna töldu að gott væri að fá veitingasölu á svæðið og bentu á að „*oft fara ferðamenn snemma morguns inn eftir og þá er ekki búið að opna neitt og því getur fólk ekki útbúið sér nesti*“. Annar viðmælandi taldi vel við hæfi að „*selja þjóðlegar veitingar eins og kaffi og kleinur*“. Aðrir voru mótfallnir veitingasölu og töldu ekki vera grundvöll fyrir henni á svæðinu. Einn viðmælandinn sagði: „*Ég er ekki viss um að það sé kostur, þetta fólk sem fer þarna inn eftir virðist ekki setja það fyrir sig hvort það sé veitingastaður þarna eða ekki*“.

Búið er að stika fimm gönguleiðir á svæðinu sem taka frá 20 mínútum og upp í 2-3 klukkustundir. Ferðaðjónustuaðilarnir kvörtuðu sumir undan því að ekki væru til kort sem sýndu þessar stikuðu gönguleiðir og kæmu þeim að gagni sem vildu ganga um svæðið. Þeim fannst jafnframt til bóta ef boðið væri upp á skipulagðar gönguferðir fyrir dagsgesti.

Vegagerð og aðgengi að Lakagígum

Þjóðvegur eitt liggur í gegnum Skaftárhrepp. Að Lakagígum er ekið um Lakaveg (F206) sem fer upp frá þjóðveginum við Hunkubakka rétt vestan við Klaustur, en 47 km eru upp að Laka sem er í um 500 m hæð. Vegurinn fylgir landslaginu, er hlykkjóttur, frekar ógreiðfær og víða grýttur. Víðast er ekki hægt að aka hraðar en á 30 km á klst. og á skárri köflum á 40 km á klst. Á leiðinni þarf að fara yfir þrjár óbrúaðar ár, Stjórn, Geirlandsá og Hellisá. Geirlandsá er dragá og getur vaxið hratt í henni þegar rignir og því getur fólk farið yfir hana tiltölulega vatnslitla að morgni en lent í vandræðum á leiðinni til baka.

Áður en komið er að Galta er hægt að taka veg F207 til vesturs. Vegurinn liggur framhjá Blágili, Hrossatungum og Hnútu og síðan norðanmegin við vestari gígaröðina upp að Laka þar sem hann sameinast F206 og myndast þannig hringleið. Á þessari leið er aðkoma að Tjarnargíg.

Þegar ferðaðjónustuaðilarnir voru spurðir um hvort gera ætti Lakagígasvæðið aðgengilegra fyrir ferðamenn komu fram ólík sjónarmið hjá ferðaðjónustufyrirtækjum í Reykjavík annars vegar og í Skaftárhreppi hins vegar.

Ferðaðjónustuaðilar í Reykjavík töldu flestir að vegurinn ætti að vera eins og hann er í dag, það mætti kannski laga hann svolítið en það ætti ekki gera

hann fólksbílafæran. Þeir sem vildu engar breytingar beittu fyrst og fremst eftirtöldum rökum:

Takmarkar aðgengi/heldur fjöldanum burtu: „*Lélegur jeppavegur takmarkar þann fjölda sem fer þarna inn eftir. Ef hann verður lagfærður fjölgar fólkinu og það getur verið erfitt að stjórna því hvar það gengur... náttúran þarna er svo ofboðslega viðkvæm út af mosanum....*“

Ævintýraferðamennska: Hjá sumum viðmælendum var mikilvægt að „*að þetta er kannski síðasti vegurinn inn á Suðurlandið sem er svona „in the wild“... það á að vera smá ævintýri að fara þangað inn eftir. Það er nóg að gera í kringum landið fyrir fólk sem er á fólksbílum. Þetta hér er jeppavegur, torfæravegur og það á að geyma þessa ímynd sem fólk hefur af Íslandi*“. Á svipuðum nótum voru hugrenningar sem þessar: „*nýr vegur myndi verða hindrum fyrir starfsemi mína og líka þessa sér íslensku ferðastarfsemi eins og risajeppautgerðin er.*“

Sumir viðmælendur, bæði í Reykjavík og í hreppnum vildu gjarnan að vegurinn yrði lagfærður eitthvað og var það fyrst og fremst til þess að lengja þann tíma ársins sem hægt væri að fara þangað inn eftir. Rök sem nefnd voru:

Lenging ferðamannatímans: „*Ég myndi vilja sjá betri veg upp að Laka, hann opnar ekki fyrr en seint í júní og svo er þetta bara blíð mánaðarmótin ágúst/september.*“ Ferðapjónustan í Reykjavík taldi hins vegar að betri vegur inn að Laka myndi ekki lengja ferðamannatímabilið: „*Það eru alltaf takmörk fyrir því hvað er hægt að lengja tímabilið mikið, bara veðurslega séð...*“ Annar sagði „*nú þegar eru vegir sem eru bærilega færir hér og þar og þrátt fyrir það tekst okkur ekkert rosalega vel að fá fleiri ferðamenn hingað á jadalartímum.*“

Ný ferðaleið – hringleið?: Einstaka ferðamenn fara vegslóða sem liggur með Þverá/Hverfisfljóti að Miklafelli og Blæng og þaðan vestur að Laka (eða öfugt). Samvinnunefnd um svæðisskipulag miðhálandisins hefur nýlega kynnt hugmyndir um að bæta þennan veg og leggja nýjan frá Miklafelli að Galta. Þessi leið er bæði styttri en núverandi leið og liggur ekki eins hátt og er hættu minni þar sem ekki er yfir neinar ár að fara. Lang flestum viðmælendum í Skaftárhreppi fannst hugmyndin um hringleið mjög góð og töldu að „*með því móti fá ferðamennirnir meira út úr ferðinni þar sem þeir þurfa ekki að keyra sömu leið til baka.*“ Einnig kom upp sú hugmynd að hugsanlega væri nóg að hafa vestari leiðina aðeins jeppafæra eins og hún er í dag, en þá eystri fólksbílafæra. Sumir nefndu einnig að nýi vegurinn væri „*öruggari þar sem hann liggur ekki eins hátt og núverandi vegur auk þess sem ekki þarf að fara yfir neinar ár.*“ Einnig bar fegurðin á góma „*Leiðin inn með Þverá er gríðarlega falleg þar á í raun að vera innakstur inn í landið. Það er algjör náttúruperla allt þarna innúr...*“

Aðrir sáu fyrir sér fjölbreyttari afþreyingarmöguleika fyrir ferðamenn og jafnvel nýsköpun í ferðaþjónustu: „*Þessi leið opnar fyrir hellaskoðun uppi við Miklafell og hægt er að sameina þær við ferðir inn í Laka.*“

Þjóðgarður- aðráttarafl fyrir ferðamenn?

Eins og áður segir urðu Lakagígar hluti af þjóðgarðinum í Skaftafelli árið 2004. Almennt eru þjóðgarðar taldir hafa mikið aðráttarafl fyrir ferðamenn (Butler & Boyd 2000) en var svo raunin við Laka?

Enginn viðmælenda hvorki í Reykjavík né í Skaftárhreppi sagðist hafa orðið var við breytingar á eftirspurn ferðamanna við að Lakagígar voru teknir inn í þjóðgarðinn og töldu ekki að sú fjölgun ferðamanna sem orðið hefur á svæðinu tengdist því á neinn hátt.

Þegar þeir voru spurðir hvers vegna sögðu nokkrir að það hefði vantað kynningu og auglýsingu á breytingunni, þar að auki hefði ekkert breyst á Lakagígum við þetta, hvorki aðgengi né annað „*þjóðgarðsstimpillinn er ekki nóg eitt og sér*“. Annar sagði að „*ferðamenn eru varla búnir að átta sig á því að þetta er þjóðgarður.*“

Undanfarin ár hefur verið unnið að stofnun Vatnajökulsþjóðgarðs og er stefnt á að hann verði stofnaður 15. september 2007. Hann mun ná yfir um 13% af yfirborði Íslands og ná meðal annars yfir Lakagígasvæðið.

Ferðaþjónustuaðilarnir voru almennt jákvæðir í garð Vatnajökulsþjóðgarðs og kom fram að „*Ég hef þá óbilandi trú að alls staðar sem þjóðgarðar eru þá selji það.*“

Margir töldu tvímælalaust að þjóðgarðurinn myndi styrkja svæðið (Skaftárhrepp) og vitneskjan um „*fyrirhugaða stofnun þjóðgarðsins gerði útslagið í því að við ákváðum að ráðist í að stækka gistinguna.*“ Aðrir álitu ekki að nein tenging væri á milli aukins framboðs og stækkunar þjóðgarðsins — „*eftirspurnin væri bara svona mikil.*“

Væntingar heimamanna til þjóðgarðsins voru ekki aðeins bundnar við auknar gestakomur heldur einnig við að önnur umsvif þjóðgarðsins myndu skila sér inn í samfélagið. „*Ég vil að það verði öflug gestastofa á Kirkjubæjarklaustri, þar sem meðal annars verði að finna ýmsa fræðslu um Lakagíga og nánasta umbhverfi. Ég vil líka að þjóðgarðurinn skapi fleiri störf og að hann geti þannig styrkt stöðu samfélagsins.*“

Aðrir töldu helstu kosti Vatnajökulspjóðgarðs vera þá að „þar með væri svæðið frátekið þannig að önnur landnýting eins og t.d. orkuvinnsla og önnur umbýltingu væri úr sögunni... slíkar framkvæmdir myndu kippa fótunum undan þessari starfsemi sem við erum með við Sveinstind og Skælingja. Það myndi draga verulega úr ásókninni á þetta svæði.“

Flestir viðmælendurnir vildu ekki láta staðar numið við núverandi hugmyndir um það landsvæði sem Vatnajökulspjóðgarður nær yfir. „Ég vildi mjög gjarnan sjá þjóðgarðinn stækka í vestur átt. Það væri mjög sterkt að geta boðið upp á gönguferðir frá Landmannalaugum yfir á Lakasvæðið. Þetta yrði gönguparadís.“

Aðeins einn rekstraraðili sá ekki neinn kost við þjóðgarðinn almennt, sá var íbúi í hreppnum. Einn viðmælendanna í Reykjavík hafði ekki áhuga á að stækka þjóðgarðinn lengra í vesturátt.

Umræður og ályktanir

Bæði í skipulagsfræði og hagsmunaaðilakeningum er lögð megináhersla á að stefnumótun fyrir ferðamennsku sé gerð í samráði við og með hliðsjón af viðhorfum þeirra aðila sem þar eiga hagsmuna að gæta.

Þeir aðilar sem eiga hagsmuna að gæta þegar kemur að nýtingu Lakagígasvæðisins fyrir ferðamennsku eru samfélagið, þjóðgarðsyfirvöld, ferðaþjónustuaðilar og ferðamenn. Í þessari grein er einungis fjallað um hagsmuni ferðaþjónustunnar, annars vegar í Skaftárhreppi og hins vegar fyrirtækja sem hafa aðsetur í Reykjavík en gera út ferðir að Lakagígum. Í greiningu á viðhorfum þessara hópa kemur í ljós að þeir hafa í nokkru ólíkra hagsmuna að gæta en annað er þeim sameiginlegt.

Almennt eru viðmælendur sammála því að það eitt að landssvæði fær á sig þjóðgarðsstimpil hafi mikið aðdráttarafl fyrir ferðamenn. Um ágæti þess að bæta aðgengi að svæðinu voru hins vegar skiptar skoðanir. Flestir viðmælendur í Reykjavík voru hlyntir því að aðgengi að Lakagígasvæðinu yrði óbreytt. Var það annars vegar vegna náttúruverndarsjónarmiða þar sem slæmir vegir takmarka fjölda fólks sem kemur þangað inn eftir. Í því sambandi var bent á að viðkvæm náttúran þyldi ekki aukinn fjölda. Hins vegar höfðu menn í huga þau viðskiptatækifæri sem felast í því að geta boðið upp á súperjeppa-ævintýraferðir og töldu að í því lægi sérstaða svæðisins að einhverju leyti. Ferðaþjónustuaðilar í Skaftárhreppi vildu hins vegar allir fá betri veg að Lakagígum því þeir töldu að það myndi leiða til fjölgunar gistinátta hjá þeim í hreppnum. Horfðu þeir þá bæði til þess að ef leiðin yrði gerð fólksbílafær gætu fleiri farið hana, sem og að sá tími sem fært væri inn á Lakagígasvæðið myndi lengjast. Öll þessi sjónarmið má rökræða á ýmsan

hátt. Betri vegur gæti t.d. hugsanlega leitt til fækkunar gistinátta í hreppnum, ef hann yrðir það góður að hægt væri að skoða svæðið á hluta úr degi og nota gistingu utan hreppsins. Sama gæti gerst ef gerð yrði hringleið með Miklafellsvegi sem tengdist inn á Lakaveg við Galta. Ferðafólk gæti þá t.d. gist í Skaftafelli og farið upp með Þverá, inn að Lakagígassvæðinu, komið niður hjá Hunkubökkum og brunað áfram vestur í Vík án þess að skilja eftir eina einustu krónu í Skaftárhreppi.

Hér skal ósagt látið hvernig bregðast eigi við ósamrímalegum hagsmunum eins og hér koma fram. Verið er að vinna að greiningu á viðhorfum annarra hagsmunahópa eins og t.d. ferðamanna og þjóðgarðsyfirvalda. Einnig er rétt að taka ekki ákvörðun um nýtingu eins svæðis eins og Lakagíga heldur að skoða nýtingu þess í samhengi við nálæg svæði og á landsvísu.

Heimildir

- Butler, R.W. og Boyd S.W. (2000). Tourism and Parks - A Long but Uneasy Relationship. Í Butler R.W. & Boyd S.W. (Ritstj.), *Tourism and National Parks: Issues and Implications* (bls. 3-11). Chichester: John Wiley
- Donaldson T. og Preston L.E. (1995). The Stakeholder Theory of the Corporation: Concepts, Evidence and implications. *The Academy of Management Review*, 20(1), 65-91.
- Eagles, P.F.J, McCool S. F. og Haynes C.D. (2002). *Sustainable Tourism in Protected Areas. Guidelines for Planning and Management*. Best Practice Protected Area Guidelines Series No. 8. United nations Environment Programme, World Tourism Organization og IUCN.
- Freeman, R. E. (1984). *Strategic Management: A Stakeholder Approach*. Boston: Pitman.
- Getz D. og Timur S. (2005). Stakeholder involvement in sustainable tourism: balancing the voices. Í Theobald W. F. (ritstj.) *Global tourism* 3. útg. (bls. 230-247) Amsterdam: Elsevier.
- Hagstofa Íslands a (e.d.). *Mannfjöldi eftir sveitarfélagi*. Skoðað 15. apríl 2007. <http://www.hagstofan.is/?PageID=624&src=/temp/Dialog/varval.asp?ma=MAN02000%26ti=Mannfj%F6ldi+eftir+sveitarf%E9lagi%2C+kyni+og+aldri+1%2E+desember+1997%2D2006+++%26path=../Database/mannfjoldi/Sveitarfelog/%26lang=3%26units=Fjoldi>
- Hagstofa Íslands b (e.d.). Fjöldi gistinátta Skaftárhreppi. Unnið af Hagstofu Íslands, fengið í tölvupósti dagsett 2. maí 2007.
- Lög um mat á umhverfisáhrifum nr. 106/2000
- Lög um upplýsingarétt um umhverfismál nr. 23/2006

Lög um umhverfismat áætlaða nr. 105/2006

Sautter E.T. og Leisen B. (1999). Managing Stakeholders. A Tourism Planning Model. *Annals of Tourism Research*. 26(2), bls. 312-328.

Skaftárhreppur (2002). *Skaftárhreppur. Aðalskipulag 2002-2014*. Kópavogur: Skaftárhreppur.

Umhverfisstofnun (2005). *Lakagígar: þjóðgarðurinn Skaftafell*. [bæklingur]. Reykjavík: Umhverfisstofnun.

Umhverfisstofnun (2006). *Skaftafellsþjóðgarður* [bæklingur]. Reykjavík: Umhverfisstofnun.